

Richtlijnen voor artikel 24: Het recht op inclusief onderwijs

Inhoud

1	Inleiding	1
2	Wat is inclusief onderwijs ?	1
3	Waarom is inclusief onderwijs belangrijk?	2
4	Wat zegt het VN-verdrag over inclusief onderwijs?	3
5	Wat staten onmiddellijk moeten doen	6
6	Hoe inclusief onderwijs zich verhoudt tot andere rechten in het VN-verdrag	6
7	Aanbevelingen van het VN-Comité aan de staten	8

Artikel 24 van het VN-verdrag voor de rechten van personen met een handicap bepaalt dat personen met een handicap recht hebben op inclusief onderwijs. Ook België is partij bij dat verdrag. Om te verduidelijken wat het recht op inclusief onderwijs net inhoudt, stelde het VN-comité voor de rechten van personen met een handicap een 'General Comment' of Algemene Commentaar op. Hieronder vind je een versie van die General Comment in klare taal, vertaald uit het Engels. De originele versie vind je terug op de website van het VN-comité.

1 Inleiding

Deze tekst bespreekt het recht op inclusief onderwijs voor alle personen met een handicap en wat er nodig is om tot een inclusief onderwijssysteem te komen. De richtlijnen zijn bedoeld om landen (hierna de 'staten') te helpen hun wettelijke verplichtingen na te komen, maar kunnen door iedereen worden gebruikt.

Onder internationaal recht worden personen met een handicap erkend als gelijkwaardige burgers, met dezelfde rechten als ieder ander. Dit omvat het recht op kwaliteitsvol onderwijs op dezelfde basis als personen zonder handicap.

Inclusief onderwijs is de sleutel tot het waarmaken van dit recht. Het vormt een integraal onderdeel van het verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (het VN-verdrag). Dit is een juridisch bindende internationale overeenkomst die veel staten hebben ondertekend.

Kwaliteitsvol inclusief onderwijs is ook één van de 17 doelstellingen voor duurzame ontwikkeling die door de wereldleiders zijn aangenomen om de grote ongelijkheden in de wereld tegen 2030 aan te pakken.

Ondanks enige vooruitgang op het gebied van inclusief onderwijs bestaan er nog steeds grote uitdagingen. Miljoenen personen met een handicap krijgen weinig of geen onderwijs en nog veel meer personen krijgen onderwijs van slechte kwaliteit, apart van hun leeftijdgenoten.

Dit betekent dat het recht op inclusief onderwijs, zoals beschreven in het VN-verdrag, nog lang niet volledig is gerealiseerd. Om dit aan te pakken heeft het comité voor de rechten van personen met een handicap (het VN-comité) deze richtlijnen opgesteld. Zo willen ze staten helpen hun verplichtingen onder het VN-verdrag na te komen. Het comité is het orgaan van deskundigen dat toeziet op de internationale toepassing van het VN-verdrag.

2 Wat is inclusief onderwijs ?

Onderwijs is inclusief wanneer leerlingen met eender welke vaardigheden samen leren in dezelfde klasomgeving. Dit betekent zowel leerlingen met als zonder handicap. Het gaat om het creëren van een onderwijssysteem waar iedereen samen kan leren en dat aan de individuele behoeften van iedereen voldoet.

De focus ligt op kwaliteitsvol onderwijs voor iedereen, zodat scholen, hogescholen, universiteiten en andere onderwijsaanbieders, alle leerlingen kunnen ondersteunen om de beste resultaten te behalen en volledig te participeren.

Inclusief onderwijs gaat over het maken van veranderingen in het hele systeem, zodat alle leerlingen dit niveau van onderwijs kunnen krijgen. Dit betekent dat het onderwijssysteem zich moet aanpassen aan de behoeften van individuen, niet andersom.

Op deze manier verschilt inclusief onderwijs van uitsluiting, segregatie en integratie. Dit is waar leerlingen met een handicap helemaal geen toegang hebben tot onderwijs, in aparte scholen of klaslokalen moeten leren of zonder de juiste ondersteuning in de gewone klassen worden geplaatst.

3 Waarom is inclusief onderwijs belangrijk?

Inclusief onderwijs is van groot belang voor het bereiken van kwaliteitsvol onderwijs voor iedereen en een meer rechtvaardige, meer inclusieve samenleving.

3.1 Beter onderwijs voor iedereen

Inclusief onderwijs heeft een aantal belangrijke voordelen. Uit onderzoek blijkt dat het onderwijs voor alle leerlingen wordt verbeterd door het onderwijs meer persoonsgericht te maken en meer te focussen op het bereiken van betere resultaten voor iedereen.

3.2 Een meer rechtvaardige wereld

Inclusief onderwijs helpt bij het creëren van een samenleving die gebaseerd is op verdraagzaamheid, inclusie en sociale rechtvaardigheid.

Het voorkomt dat personen met een handicap geïsoleerd en uitgesloten worden van de samenleving. In plaats daarvan stelt het hen in staat om samen met anderen deel te nemen aan het gemeenschapsleven. Door samen te leren en te spelen kunnen kinderen met en zonder handicap, hun leerkrachten en ouders elkaar gemakkelijker begrijpen en aanvaarden.

Belangrijk is dat inclusief onderwijs personen met een handicap helpt hun plaats in te nemen als gelijkwaardige leden van de samenleving. Het is een onmisbare stap in de richting van meer onafhankelijkheid, betere sociale vaardigheden en mogelijkheden om deel te nemen aan de economie en de samenleving als geheel. Het vermindert op zijn beurt isolement, armoede, risico op uitbuiting en afhankelijkheid van anderen.

Uit een studie van het Bureau van de Hoge Commissaris van de Verenigde Naties voor de Mensenrechten in 2013 is namelijk gebleken dat alleen inclusief onderwijs zowel kwaliteitsvol onderwijs als sociale ontwikkeling kan bieden voor personen met een handicap.

4 Wat zegt het VN-verdrag over inclusief onderwijs?

4.1 Algemeen

Artikel 24 is het deel van het VN-verdrag dat over onderwijs gaat. Het bepaalt dat alle personen met een handicap recht hebben op onderwijs. Dit onderwijs moet inclusief zijn op alle niveaus, met inbegrip van kleuter, lager, middelbaar en postsecundair onderwijs (hogeschool, universiteit, beroepsopleiding, volwassenenonderwijs, enz.).

Onderwijs moet voor iedereen beschikbaar zijn, bij hen in de buurt.

Het moet verplicht en gratis zijn op niveau van het basisonderwijs en de staten moeten streven naar gratis secundair onderwijs.

Het VN-verdrag zegt dat alle personen met een handicap recht hebben op kwaliteitsvol onderwijs op dezelfde basis als anderen. Zij mogen op geen enkele wijze gediscrimineerd worden.

Om dit te bereiken moet het hele onderwijssysteem veranderen, ook de cultuur, het beleid en de praktijk. Alle aspecten van het onderwijs moeten worden bekeken en waar nodig worden veranderd, zoals wetgeving, financiering, ontwerp, uitvoering en controle.

In elk stadium moeten staten zich inzetten voor een inclusief onderwijssysteem, in overeenstemming met het VN-verdrag. En voor het oplossen van eender welke problemen die dat in de weg staan. Voorbeelden van problemen zijn wetten die het recht op onderwijs beperken voor sommige personen, of overtuigingen zoals dat meisjes met een handicap niet naar school mogen gaan of dat personen met een handicap niet 'onderwijsbaar' zijn.

Er mag personen met een handicap nooit hun recht op onderwijs worden ontnomen, ook niet in noodsituaties en humanitaire rampen.

4.2 Doelstellingen van inclusief onderwijs

Onderwijs moet waarden bevorderen zoals respect en verdraagzaamheid voor alle mensen en respect voor mensenrechten.

Personen met een handicap moeten worden ondersteund om hun volledige potentieel te bereiken door de ontwikkeling van hun talenten en creativiteit. De mogelijkheden hiervoor mogen niet worden geweigerd of beperkt.

Onderwijs moet een toegangspoort zijn tot participatie en inclusie in de samenleving en de toepassing van andere mensenrechten.

4.3 De belangrijkste kenmerken van inclusief onderwijs

Inclusief onderwijs houdt het volgende in:

- inzet van de overheid en iedereen in het onderwijs om inclusief onderwijs mogelijk te maken;
- erkennen dat iedereen het vermogen heeft om te leren;
- aanpassingen aan de behoeften van elke persoon om hem of haar te helpen zijn of haar volledige potentieel te bereiken;
- opleiding, vorming en ondersteuning van leerkrachten en personeel, zodat zij de juiste instelling en vaardigheden hebben;
- alle leerlingen in gelijke mate verwelkomen - alle leerlingen moeten zich gewaardeerd, gerespecteerd, betrokken en gehoord voelen;
- bouwen van een veilige, positieve leeromgeving, met hulp van leerlingen zelf;
- ontwikkelen van het vertrouwen van leerlingen om hen in staat te stellen door te stromen naar hoger onderwijs, opleiding of werk;
- ontwikkelen van partnerschappen met de bredere gemeenschap, met inbegrip van ouders, leraren- en studentenorganisaties en organisaties van personen met een handicap;
- nauwlettend toezien op de vooruitgang op het gebied van inclusief onderwijs, waar nodig met hulp van personen met een handicap en ouders en verzorgers.

4.4 Toegankelijkheid

Alle onderdelen van het onderwijssysteem moeten toegankelijk zijn voor personen met een handicap.

Dit gaat over:

- gebouwen
- informatie- en communicatiesystemen
- handboeken en lesmateriaal
- onderwijsmethoden en evaluaties
- ondersteuningsdiensten
- klaslokalen en toiletten
- speel- en sportfaciliteiten
- schoolvervoer

Staten moeten ervoor zorgen dat alle nieuwe schoolgebouwen toegankelijk zijn en dat er een tijdschema is voor het toegankelijk maken van bestaande gebouwen.

Staten worden ook aangemoedigd om gebruik te maken van Universal Design. Dit is waar gebouwen en producten vanaf het begin ontworpen zijn om toegankelijk te zijn voor en gebruikt te worden door mensen met een brede waaier aan vaardigheden.

Er moet ook een budget beschikbaar zijn voor lesmateriaal in alternatieve vormen en technologieën om leerlingen te helpen leren en participeren.

4.5 Voldoen aan individuele behoeften

De staten moeten waar mogelijk de Universal Design for Learning methode (UDL) of Universeel Ontwerp voor Leren toepassen. Dit is een reeks principes die leerkrachten helpen een flexibele leeromgeving te creëren.

De UDL-methode erkent dat elke leerling anders leert. Dit vraagt een flexibele, creatieve benadering van het onderwijs en het curriculum. Leerkrachten moeten in staat zijn om hun stijl aan te passen aan de uiteenlopende behoeften van elke leerling. De focus ligt op het in staat stellen van leerlingen om op verschillende manieren te leren, terwijl ze toch goede resultaten bereiken.

In het verlengde hiervan moet er een verschuiving plaatsvinden van standaard beoordelingen en toetsen naar meerdere manieren om de voortgang van leerlingen te beoordelen.

Daarnaast hebben de onderwijsinstellingen de onmiddellijke plicht om **redelijke aanpassingen** te voorzien.

Dit zijn veranderingen die waar mogelijk moeten worden doorgevoerd om tegemoet te komen aan de individuele behoeften van leerlingen. Een leerling kan bijvoorbeeld informatie nodig hebben in een bepaald formaat of een bepaalde taal, zoals gebarentaal. De leerling kan ook speciale apparatuur of technologie nodig hebben of extra ondersteuning in de klas. Er moet op die manier aan de behoeften van alle leerlingen met een handicap worden voldaan, zonder extra kosten voor hen of hun familie.

Om hierbij te helpen, moeten de leerlingen gepersonaliseerde onderwijsplannen hebben waarin hun behoeften aan ondersteuning worden geschetst. Er moet ook overleg plaatsvinden tussen de aanbieder van het onderwijs, de leerling en, indien relevant, de ouders, om af te spreken wat nodig of mogelijk is.

Er kunnen zich gevallen voordoen waarin redelijke aanpassingen niet mogelijk zijn, bijvoorbeeld door gebrek aan middelen. De staten moeten echter werken aan een inclusief onderwijssysteem en mogen zich niet verschuilen achter de hoge kosten en het gebrek aan middelen om dit te vermijden.

4.6 Onderwijs dicht bij huis

Het is onaanvaardbaar dat kinderen ver van huis naar de lagere of middelbare school moeten gaan. Hun school moet zich op een veilige afstand van hun woonplaats bevinden.

4.7 Vakbekwaam onderwijspersoneel

Leerkrachten op alle onderwijsniveaus moeten de toewijding, waarden en vaardigheden hebben om op een inclusieve manier les te geven. Inclusief onderwijs moet volledig in de lerarenopleiding en praktijk worden geïntegreerd en leerkrachten moeten voortdurend ondersteuning en vorming krijgen.

Het aanwerven van leerkrachten met een handicap is een goede manier om gelijke rechten voor personen met een handicap te bevorderen en belangrijke rolmodellen aan te reiken.

5 Wat staten onmiddellijk moeten doen

Staten moeten zo snel mogelijk naar een volledig inclusief onderwijssysteem toe werken. Dit wordt progressieve realisatie genoemd. Ze mogen niets doen dat de vooruitgang vertraagt of verhindert dat dit zonder goede reden gebeurt.

Hoewel niet alles direct mogelijk is, zijn er bepaalde zaken waar de staten onmiddellijk iets aan moeten doen.

Bijvoorbeeld:

- non-discriminatie: het wegnemen van alle vormen van discriminatie die personen met een handicap ervan weerhouden om onderwijs te volgen;
- redelijke aanpassingen: aanpassingen om aan individuele behoeften te voldoen;
- leerplichtig, gratis basisonderwijs voor alle kinderen met een handicap;
- uitvoering van een nationale (of regionale) onderwijsstrategie over alle onderwijsniveaus heen.

6 Hoe inclusief onderwijs zich verhoudt tot andere rechten in het VN-verdrag

Staten moeten zich inzetten voor een samenleving waarin iedereen volledig betrokken is, en alle problemen oplossen die dit verhinderen. Zij moeten bij elke stap van het proces rekening houden met de principes en andere rechten van het VN-verdrag.

Die principes en andere rechten zijn:

- ervoor zorgen dat personen met een handicap niet gediscrimineerd worden en dat ze op voet van gelijkheid beschermd worden door de wet;
- de rechten van personen met een handicap respecteren;
- toegankelijkheid;
- ondersteuning van personen met een handicap om hun eigen keuzes te maken en zich vrij te kunnen uiten;
- waarborgen van gelijke toegang tot onderwijs voor vrouwen en meisjes met een handicap en het beëindigen van discriminatie en geweld tegen hen;
- altijd rekening houden met wat het beste is voor het kind;
- ervoor zorgen dat kinderen met een handicap een stem hebben, worden gehoord en serieus worden genomen - kinderen moeten de steun krijgen die ze nodig hebben om dit te bereiken;
- ervoor zorgen dat kinderen inspraak hebben in alle aspecten van hun onderwijs en dat er een gemakkelijke manier is om klacht in te dienen als hun recht op onderwijs niet wordt gerespecteerd;
- bewustmaking over handicap en schadelijke overtuigingen en praktijken aankaarten;
- het stoppen van alle vormen van geweld en misbruik tegen personen met een handicap, ook lijfstraffen en pesterijen. Alle leerlingen betrekken bij de ontwikkeling van een strafbeleid en pestbeleid;
- bescherming van het recht van personen met een handicap op een gemeenschaps- en gezinsleven door mensen uit instellingen voor langdurig verblijf een plaats te geven binnen de gemeenschap;
- ervoor zorgen dat personen met een handicap zelfstandig kunnen reizen, door het gebruik van vervoer, mobiliteitshulpmiddelen of andere ondersteuning en vorming;
- het verstrekken van kwaliteitsvolle gezondheidszorg, met inbegrip van toegankelijke gezondheidszorg, hygiëne, voeding en seksuele voorlichting om ervoor te zorgen dat leerlingen niet worden gehinderd door een slechte gezondheid of een gebrek aan passende zorg;
- diensten voor participatie en integratie aanbieden om de autonomie en het welzijn van de leerlingen te ondersteunen;
- personen met een handicap de vaardigheden en het vertrouwen geven om een baan te vinden en deel te nemen aan het openbare en politieke leven;
- ervoor zorgen dat personen met een handicap niet worden uitgesloten van culturele, vrijetijds-, sport- of spelactiviteiten;
- samenwerken met andere landen en inclusief onderwijs onderdeel maken van alle internationale plannen en programma's. Dit omvat opleiding, ondersteuning, uitwisseling van goede praktijken, onderzoek, financiering en toegang tot ondersteunende technologieën (apparatuur of middelen die mensen kunnen helpen om te leren en deel te nemen).

7 Aanbevelingen van het VN-comité aan de staten

Het VN-comité heeft een aantal uitdagingen vastgesteld bij de totstandbrenging van een inclusief onderwijssysteem. Het comité stelt voor dat de staten de volgende maatregelen nemen om deze uitdagingen te overwinnen.

7.1 ‘Hele overheid’-aanpak

De hele overheid moet zich inzetten voor inclusief onderwijs. Dit kan niet alleen worden bereikt door het departement onderwijs.

De verantwoordelijkheid voor onderwijs van personen met een handicap moet wel volledig bij het departement onderwijs liggen bij en nergens anders. Dit om ervoor te zorgen dat de behoeften van iedere leerling worden opgenomen in de wetgeving, beleid en planning voor gewoon onderwijs.

7.2 Wetgeving

Staten moeten wetten invoeren die discriminatie voorkomen van personen met een handicap. Alle huidige wetten en praktijken moeten waar nodig worden gewijzigd om discriminatie tegen te gaan.

De staten moeten nieuwe wetten opstellen voor de toepassing van inclusief onderwijs, samen met een duidelijk tijdschema. De wetten dienen te voldoen aan de internationale mensenrechten. Ze moeten alles omvatten wat nodig is voor een inclusief onderwijssysteem, samen met manieren om de vooruitgang te controleren.

Deze wetten moeten worden ondersteund door een plan voor de onderwijssector om aan te geven hoe het inclusieve onderwijssysteem zal worden ingericht. Het plan moet een tijdschema en meetbare doelstellingen bevatten. De staten moeten een analyse van het huidige onderwijssysteem als uitgangspunt nemen om vooruitgang te boeken.

7.3 Discriminatie bestrijden

Er moeten veilige en gemakkelijke manieren zijn voor personen met een handicap om klacht in te dienen als ze het gevoel hebben dat hun recht op onderwijs is geweigerd of beperkt.

De staten moeten personen met een handicap ook informeren over hun recht op onderwijs en wat ze moeten doen als ze dat niet krijgen.

7.4 Personen met een handicap uit de instellingen halen

De staten moeten goede plannen te hebben om personen met een handicap uit instellingen voor langdurig verblijf een plaats te geven in de gemeenschap.

De plannen moeten een tijdschema omvatten voor de voltooiing, de toewijzing van budgetten en middelen voor de ontwikkeling van diensten in de gemeenschap en overleg met personen met een handicap en hun familie.

7.5 Vroegtijdige interventie

Uit onderzoek blijkt dat kinderen met een handicap er veel baat bij kunnen hebben dat hun ondersteuningsbehoeften in een vroeg stadium, nog voor ze naar school gaan, worden vastgesteld en vervuld. Er moet ook worden gezorgd voor vorming en ondersteuning van hun familie. Dit kan helpen het potentieel van het kind te doen groeien en eventuele problemen vast te stellen die later van invloed kunnen zijn op het onderwijs.

Overheden en andere organisaties moeten samenwerken om ervoor te zorgen dat dit gebeurt.

De staten worden ook aangemoedigd om inclusief kleuteronderwijs aan te bieden, om kinderen met een handicap een betere start in het leven te geven.

7.6 Gegevensverzameling

Staten zijn verplicht om relevante, gedetailleerde gegevens te verzamelen om hen te helpen hun verplichtingen uit het VN-verdrag na te komen en een goed onderwijsbeleid te creëren.

Staten moeten in de eerste plaats het gebrek aan nauwkeurige gegevens over het aantal personen met een handicap en hun onderwijsniveau aanpakken. Om dit vast te leggen, moeten ze gebruik maken van tellingen, enquêtes en administratieve gegevens.

Gegevens moeten ook helpen bij het vaststellen van problemen die personen met een handicap ervan weerhouden om kwaliteitsvol onderwijs te genieten en hoe ze kunnen worden overwonnen. Staten moeten ook problemen bij het verzamelen van gegevens zelf aanpakken, zoals leemtes in de geboorteregistratie.

7.7 Middelen

Om inclusief onderwijs te doen slagen, moeten staten voldoende financiële middelen en personeel toewijzen.

Budgetten moeten worden toegekend voor verbeteringen zoals:

- onderwijsinstellingen, lesmateriaal en schoolvervoer beter toegankelijk maken;
- lerarenopleiding;
- redelijke aanpassingen, waaronder assistentie-technologie en gebarentaal;
- bewustmakingsprogramma's om discriminatie en pesten aan te vechten.

7.8 Vorming en ondersteuning van leerkrachten

Leerkrachten en personeel kunnen advies, vorming en ondersteuning nodig hebben bij een aantal zaken, zoals:

- mensenrechten en handicap;
- erkenning van de capaciteiten en behoeften van personen en aanpassingen voorzien aan de leeromgeving en het curriculum;
- verschillende communicatiemethoden en -stijlen.

Die vorming moet voortdurend zijn en kan op verschillende manieren worden aangeboden, waaronder:

- het opbouwen van partnerschappen met andere onderwijsinstellingen om werkpraktijken uit te wisselen;
- vormen van teamwork (samenwerking), zoals team-teaching (twee of meer leerkrachten die samen lesgeven), studiegroepen en ondersteuning van collega's;
- samenwerken met de bredere gemeenschap van ouders, verzorgers, personen met een handicap en organisaties van personen met een handicap om advies en ondersteuning te krijgen.

7.9 Andere ondersteuning en vorming

Medewerkers van een aantal andere organisaties zullen ondersteuning en vorming nodig hebben over hun verantwoordelijkheden volgens de wet en de rechten van personen met een handicap.

7.10 De vooruitgang opvolgen

De staten moeten goede manieren ontwikkelen om de vooruitgang op het gebied van inclusief onderwijs op te volgen. Zij moeten indicatoren en doelstellingen gebruiken om het succes en de resultaten te meten. Personen met een handicap moeten ten volle bij dit proces worden betrokken.

7.11 Samenwerking met personen met een handicap en hun familie

Leerlingen met een handicap en, indien relevant, hun familie moeten worden gezien als partners in inclusief onderwijs. Zij moeten in elke fase geraadpleegd en betrokken worden, ook bij de ontwikkeling en monitoring van onderwijsplannen en -beleid.

Families, personen met een handicap en leden van de lokale gemeenschap kunnen ook een bijdrage leveren door extra ondersteuning te bieden in de klas. Dit zal de hele gemeenschap helpen om de behoeften van leerlingen met een handicap beter te begrijpen en er beter op in te spelen.

7.12 Private onderwijsinstellingen

De staten moeten erkennen dat het recht op inclusief onderwijs zich ook uitstrekt tot private onderwijsinstellingen.

Unia

Koningsstraat 138 • 1000 Brussel

T +32 (0)2 212 30 00

info@unia.be

www.unia.be

